

ZNAČENJE I OBLIK MNOZINE IMENICE KADAR

MILAN ŠIPKA

Institut za jezik i književnost u Sarajevu

UDK 808.61/62-22

Stručni rad

Primljen: 6. oktobra 1983.

Prihvaćen: 28. oktobra 1983.

1. Imenica *kadar* (koja se najčešće javlja u sintagmama: *starješinski kadar* — u vojsci, *nastavni kadar*, *filmski kadar* i sl.) novija je pozajmljenica iz francuskog jezika. Rječnici našeg jezika nastali u 19. stoljeću (Vuk 1818, 1852; Rječnik JAZU, IV tom, 1892—1897, pa i Broz-Iveković, 1901) nisu je uopće zabilježili, kao ni naši stariji rječnici. Zabilježen je samo homonimni turcizam *kađar* (sa tumačenjem: »fähig, im stande, potis« i objašnjenjem na našem jeziku: »koji može što učiniti, sposoban« — ARJ, IV, 726a). Tek u *Rečniku srpskohrvatskog i nemačkog jezika*, što su ga izradili Dr phil. Svetomir Ristić i Jovan Kangrga (*drugi deo: Srpskohrvatsko-nemački*, Beograd, 1928), uz pomenuti adjektiv orijentalnog porijekla, javlja se i imenica *kadar*, ali samo kao vojni termin (sa kratkosilaznim akcentom):

— »kădar. dra m mil. Kadre m, Cadre m; stalni Kadre m. das stehende Heer« (348b)

Slično, mada znatno opširnije, objašnjenje dato je i u *Rečniku srpskohrvatskog književnog jezika* dra Luje Bakotića (izd. piščevo, Beograd, 1936):

— »KADAR-dra (od franc. *cadre*) stalan broj vojnika, podoficira i oficira koji su pod oružjem, i koji sačinjavaju kao neku vrstu okvira koji će u slučaju rata obuhvatiti celu vojnu snagu odnosnih jedinica (četa, pukova itd.)« (387a)

Ovi rječnici donose i dvije izvedenice od imenice *kadar* u istom značenju: *kadrovac* (»Kadresoldat m« — Ristić-Kangrga, odnosno »vojnik koji služi u kadru« — Bakotić) i *kadrovski* (»prid. što se odnosi na kađar« — Bakotić).

2. U posljednjih pet-šest decenija značenjsko se polje imenice *kadar* u našem jeziku znatno proširilo, a uporedo s tim pojavilo se i dosta novih izvedenica. Najpotpuniju sliku savremene upotrebe i značenja te imenice daju nam *Rečnik srpskohrvatskoga književnog jezika* MS i MH (knj. II, Novi Sad-Zagreb, 1967) i *Rečnik srpskohrvat-*

skog književnog i narodnog jezika SANU (knj. IX, Beograd, 1975). Prema ovom posljednjem rječniku, pozajmljenica *kadar* (fr. *cadre*) ima tri značenja: »1. (obično uz odgovarajuću odredbu) *sastav, skup lica obuhvaćenih izvesnom organizacijom, službom, strukom, rangom i dr., personal, osoblje* (obično stručno)... 2. *voj. a celokupni stalni sastav vojske neke zemlje (u doba mira); jedinica koju čine obveznici na odsluženju vojnog roka... b obavezni vojni rok; odsluženje vojnog roka... 3. film a filmska slika odn. prizor snimljen jednim neprekinutim radom kamere... b okvir, prostor koji filmska kamera obuhvata snimanjem...» (RSANU, IX, 48a, b).*

Matičin rječnik (RMS) razlikuje se od RSANU utoliko što značenja pod 2. daje obrnutim redoslijedom i što kao 4. značenje izdvaja »okvir«, sa oznakom *varv.* (varvarizam) i primjerom iz Daviča: »Ulazeći u kadar ogledala njegove usne kao da su joj dotakle potiljak«. Budući da se Davičova metaforika u ovom slučaju zasniva na filmskom jeziku, odnosno filmskom terminu, »okvir« kao četvrto (preneseno) značenje imenice *kadar* može se prihvatiti samo uslovno u određenom sistemu artikulacije semantičkog polja, koja se razlikuje od rječnika do rječnika i uz rezervu prema oznaci *varv.*, pa se stoga može zaključiti da ta imenica ima, u osnovi, tri značenja: 1. *personal, osoblje* (uglavnom stručno), 2. *sastav vojnih jedinica i služenje vojnog roka* i 3. *filmski prizor snimljen jednim, neprekinutim radom kamere kao i sve ono što ulazi u okvir kamere pri snimanju*.

3. U vezi s ovim značenjima imenice *kadar* načinjeno je u našem jeziku više izvedenica, koje su u najvećem broju zastupljene u Rečniku SANU. Na prvo značenje oslanjaju se riječi *kadrovski* (kao pridjev i prilog), *kadrovati* (»*primiti, primati nove članove u neku radnu zajednicu*«) i *kadrovik* (»*službenik koji vodi brigu o kadrovskom, personalnom sastavu preduzeća, ustanove i sl., personalni referent*«). Na drugo značenje oslanjaju se izvedenice *kadrovac* (»*pripadnik kadra*«, tj. onaj »*koji služi vojni rok*«), *kadraš* — u izrazu *zeleni kadraš* (pripadnik tzv. »*zelenog kadra*«, skupinâ vojnih bjegunaca potkraj prvog svjetskog rata, posebno u Hrvatskoj), *kadrovski* — u izrazu *kadrovski rok* i sl., *kadrovački* (koji se odnosi na *kadar* i *kadrovac*) i zast. *kadrov*, prid. (isto što i *kadrovski*, kao u primjeru: »*kadrov sastav*«). S osloncem na treće značenje imenice *kadar* izveden je glagol *kadrirati* (»*rašćlaniti, raščlanjivati radnju filma na pojedine delove, kadrove*«). Oblici *kadrirati* i *kadrovati* nisu, dakle, varijantno obilježeni, nego se semantički diferenciraju i kao takvi upotrebljavaju (ukoliko se, naravno, glagol *kadrovati* može smatrati još živim).

Uz ovaj pregled izvedenica od imenice *kadar* treba reći da ih u cjelini obuhvata samo RSANU, dok u RMS nije zabilježena ni tako poznata riječ kao što je *kadrovik*.

4. Analiza značenjskog polja imenice *kadar* bitna je za utvrđivanje kategorije broja. Od toga se, naime, mora polaziti u odgovoru na pitanje ima li ta imenica oblik množine ili nema. U prvom, pa donekle i u drugom, svom značenju ona označava zbir, pa, po tome, ne bi tre-

balo da ima oblik množine, jer takve imenice oblikom jednine već kazuju množinu (u zbiru). U trećem značenju oznake zbira nema, pa se tu oblik množine normalno javlja (govori se o »filmskim kadrovima«, odnosno »kadrovima filma«, o raščlanjivanju filma »na pojedine delove, kadrove« i sl.). Prema tome, moglo bi se zaključiti da imenica *kadar* ima oblik množine samo kad ne označava zbir.

5. Nasuprot ovom zaključku, međutim, savremena pisana i govorna praksa pokazuje da se oblik množine (*kadrovi*) javlja i kad se odnosi na prvo značenje (»personalni sastav«) i to tako često da se oblik jednine gotovo izgubio. U štampi se susreće uglavnom oblik *kadrovi*. U sarajevskom *Oslobođenju* zabilježili smo ove naslove:

Privreda — dirigent školovanja kadrova (5. 3. 1973, 3), *Kadrovi — stalna briga društva* (13. 10. 1973, 3), *Rudari stipendiraju svoje kadrove* (20. 12. 1974, 11), *Rasadnik kadrova. Tridesetogodišnjica djelovanja Školskog centra protivvazdušne odbrane u Zadru* (23. 9. 1975, 2), *Kadrovi prije mašina* (26. 10. 1975, 5 i 15. 1. 1976, 5), *Kadrovi uslov napretka* (26. 8. 1977, 17), *Svi kadrovi na jednoj listi* (16. 1. 1978, 2), *Sve, sve, ali kadrovi* (29. 5. 1978, 3), *Kadrovi za brži razvoj* (24. 4. 1979, 3) itd. Slično je i u drugim našim listovima: *Ko je kadar da vrati kadrove* (beogradski Svet), *Privreda traži kadrove* (Politika), *Novi ustav i kadrovi* (Komunist), *Visoko školstvo — snažan izvor stručnih kadrova* (sarajevski Prosvjetni list).

I mnoge radne organizacije u prosvjeti bave se »obrazovanjem kadrova«, kako stoji i u njihovim nazivima. Postoji, na primjer, *Centar za obrazovanje kadrova unutrašnjih poslova* (u Sarajevu) i *Školski centar za obrazovanje kadrova u drvnoj industriji* (takođe u Sarajevu), zatim *Republički centar za stručno obrazovanje kadrova* (u Beogradu), *Centar za obrazovanje kadrova u »Krivaji«* (Zavidovići), kao i u mnogim drugim radnim organizacijama.

O kadrovskim problemima pišu se i opširne studije i objavljuju knjige, kao što je *Planiranje kadrova* (izd. IRO »Privredna štampa«, Beograd). Čak i u naslovu jednog jezičkog priručnika stoji oblik *kadrovi*: Prof. Mirko Cerovac, *Jezični savjetnik za uredske kadrove* (»Birotehnika«, Zagreb, 1958).

I među primjerima kojima je u RSANU ilustrovana odrednica *kadar* mogu se naći oblici množine umj. jednine: *Stvara kadrove školovanih ljudi* (iz djela Ilije Kecmanovića, *Vuk — Njegoš — Svetozar Marković*, Sarajevo, 1949), *Stručno se izučava ribogojstvo i pripremaju redovno novi kadrovi* (iz djela Janka Donovića, *Na Vltavi*, Cetinje, 1948). Autori RMS upotrebljavaju i sami taj oblik u objašnjenju pridjeva *kadrovski* (»koji se odnosi na kadar i na kadrove«), a odmah zatim daju i primjer: *Pitanje popune sudova novim... kadrovima i kadrovsko pitanje u cjelini postalo je goruće* (iz Arhiva za pravne i društvene nauke, Beograd, 1953).

Od upotrebe oblika *kadrovi* umj. *kadar* ne zaziru ni drugi lingvisti. Dr Ivan Klajn, na primjer, u svojoj rubrici *Reč o rečima* (Politika, 7. 10. 1978, 8) govori o »ozbiljnoj oskudici u kadrovima« (lingvističkim, naravno). Ovakvih primjera u tekstovima lingvisti ima dosta.

6. Znači li to da je množinski oblik *kadrovi* i u zbirnom značenju stekao »pravo građanstva«, tj. da se može smatrati standardnim?

Odgovor na ovo pitanje zavisi opet od smisla i upotrebe imenice *kadar*. Ukoliko je riječ o raznim »profilima« ili vrstama kadra, onda je upotreba oblika množine sasvim opravdana, jer tu semantički preteže pojam vrste, odnosno većeg broja zbirova. Ali ako se govori o radnicima (ili općenito o personalnom sastavu, skupu radnika i sl.) određene radne organizacije ili struke, onda je dovoljan (da kažemo i — dopušten) samo oblik jednine. Osjećanje te razlike ispoljeno je na određeni način u naslovu i podnaslovu jednog članka u Oslobođenju iz 1972. godine (broj od 7. marta, str. 10). Tu u naslovu stoji: KADROVI ZA KULTURU, a u podnaslovu: *Na jučerašnjem sastanku u Sarajevu pozdravljen prijedlog o otvaranju katedri za školovanje bibliotečkog i pozorišnog kadra.*

7. Na neopravdano potiskivanje oblika jednine imenice *kadar* u našoj su stručnoj literaturi već upozorili A. Peco i Ž. Stanojčić. U njihovom priručniku *Srpskohrvatski jezik* (Enciklopedijski leksikon, »Mozaik znanja«, izd. Interpres, Beograd, 1972), na str. 324 stoji:

»Oblik 'kadrovi' upotrebljava se ne samo u značenju množine od 'kadar' (tj. kad je reč o raznim vrstama kadra), nego i u istom značenju kao 'kadar' (s obzirom na to da ova imenica ima zbirno značenje): 'pitanje kadrova u našoj ustanovi' i sl. To je suviše, logičnije je u takvim slučajevima upotrebljavati oblik jednine: nastavni kadar, naučni kadar itd.«

Ovaj stav mogao bi se prihvatiti kao osnova za utvrđivanje standardnosti množinskog oblika imenice *kadar* u prvom njenom značenju. Prema tome bi se, onda, i mnogi navedeni primjeri mogli izmijeniti. umj. *Rudari planiraju svoje kadrove* — *Rudari planiraju svoj kadar* itd.

8. U našem savremenom jeziku (posebno u administrativnoj i političko-publicističkoj jezičkoj praksi) imenica *kadar* (s množinom *kadrovi*) stekla je još jedno, specifično značenje: umjesto zbira njome se označava jedinka. Tako se govori i piše o »izvjesnom broju kadrova«, o izboru »mlađih i stručnih kadrova na odgovorna mjesta« (Osl., 17. 5. 1972, 3), o »polarizaciji između starih i mlađih kadrova« (NIN, 19. 2. 1978, 63), »o onim kadrovima koji prenaplaćavaju lične i pojedinačne interese« (banjalučki *Glas*, 10. 6. 1983, 4), ali i o »opasnostima narušavanja demokratskih odnosa u Savezu komunista i činjenja grešaka prema pojedinim kadrovima« (Osl., 18. 7. 1974, 5).

Pomjeranje značenja imenice *kadar* u ovom pravcu jasno se vidi i iz sljedećih primjera.

Govoreći o »integralnom jugoslovenstvu«, V. Bakarić (u NIN-u od 20. 12. 1970, 4) piše:

»Mnogi od onih koji su se orijentisali prema takvom jugoslovenstvu, sada su odjednom ostali bez vlastite ideologije i ne znaju čime da je nadomjestiti. Mogao bih tu navesti čitav niz partijskih kadrova.«

Tako i u jednom upitniku za sastavljanje izvještaja o radu naučnih ustanova u BiH (koji je izradila Republička zajednica za naučni rad) stoji:

»Ako institut — zavod stipendira kadrove, navesti karakter specijalizacije i njeno trajanje, zatim broj kadrova po užim specijalnostima.«

I na radiju (11. 10. 1973, u 18 s.) čuli smo izjavu jednog općinskog rukovodioca iz Gruda, koji kaže:

»Mi imamo svega 17 visokostručnih kadrova... Trebaće nam veći broj stručnih kadrova.«

Barem je ovdje (zbog kvantifikacije) očigledno da nije riječ o 17 vrsta kadra (u kom bi slučaju upotreba oblika množine bila u okviru norme) nego o 17 pojedinaca, stručnjaka s visokim obrazovanjem. To pokazuje da se imenica *kadar* ovdje uzima u značenju »stručnjak«. U istom značenju upotrijebljena je i sintagma *politički kadar* u jednom novinskom napisu, gdje se ističe kako je »Mao Ce Tung uvidio kuda stvari idu, te je čak 1962. godine na skupu pred 7.000 političkih kadrova sam sebe kritikovao«. (Osl., 30. 9. 1979, 4)

9. Do ovakvog pomjeranja u značenju imenice *kadar* došlo je stoga što se ona počela upotrebljavati umjesto drugih riječi, koje imaju normalne oblike množine: *stručnjaci, nastavnici, prosvjetni radnici, pozorišni radnici, političari, politički radnici, aktivisti, članovi Partije, revolucionari, borci, rukovodioci, ljudi* itd.

U svim navedenim primjerima te su zamjene očigledne. Trebalo je, dakle, umjesto »izvjestan broj kadrova« napisati — *izvjestan (ili određen) broj drugova, partijskih radnika* i sl.; umjesto izbor »mlađih i stručnih kadrova na odgovorna mjesta« — *izbor mlađih i stručnih ljudi*, ili, jednostavno: *mlađih stručnjaka na odgovorna mjesta*; umjesto »o polarizaciji između starih i mlađih kadrova« trebalo je pisati — o *polarizaciji starih i mlađih rukovodilaca*; umjesto »o onim kadrovima koji preneglašavaju lične i pojedinačne interese« — o *onim pojedincima (ljudima, drugovima, rukovodiocima) koji preneglašavaju lične i pojedinačne interese*; umjesto »prema pojedinim kadrovima« moglo se reći — *prema pojedinim drugovima, (partijskim radnicima, aktivistima* i sl., već prema tome na koga se u konkretnom slučaju mislilo).

Bakarićeva rečenica: »Mogao bih tu navesti čitav niz partijskih kadrova« trebalo bi da glasi: *Mogao bih tu navesti čitav niz partijskih radnika*.

Umjesto »broj kadrova« (kako stoji u citiranom upitniku RZNRBiH) trebalo bi kazati: *broj naučnih radnika*; umjesto »17 visokoobrazovanih kadrova« — *17 visokoobrazovanih stručnjaka* (ili radnika, ako je riječ o VKV radnicima), a umjesto »pred 7.000 političkih kadrova« trebalo je napisati da je Mao govorio — *pred 7.000 političkih aktivista* (ili *političkih radnika*) i sl.

Upotreba imenice *kadar* (najčešće u obliku množine: *kadrovi*) umjesto drugih riječi, koje osiguravaju preciznije, jasnije i gramatički ispravnije izražavanje, osobina je lošeg birokratskog stila suprotnog njegovanom standardnom jeziku, pa takvu upotrebu treba svakako suzbijati.

10. Na osnovu svega što je rečeno, može se izvesti sljedeći zaključak o upotrebi oblika množine imenice *kadar* u savremenom srpskohrvatskom standardnom jeziku:

1) Kad označava zbir (radnika, stručnjaka, rukovodilaca, aktivista i sl.), tj. kad se upotrebljava u prvom i osnovnom svom značenju, *kadar* ima samo oblik jednine. Neopravdano je u tom slučaju upotrebljavati oblik množine (*kadrovi*).

2) U slučajevima kad se tom imenicom označavaju razne »vrste kadra«, tj. kad se značenje pomjera sa zbira na »vrstu«, »profil« i sl., oblik množine može se upotrebljavati.

3) Upotreba množinskih oblika nije zabilježena među primjerima kad imenica *kadar* znači »sastav vojnih jedinica« ili »služenje vojnog roka«, što pokazuje da su ti oblici ne samo izvan norme nego i izvan jezičkog osjećanja i jezičke prakse.

4) Oblik množine (*kadrovi*) sasvim je normalan kad se imenica *kadar* upotrebljava kao filmski termin. U tom slučaju, uostalom, zbirnog značenja i nema.

5) Neprihvatljiva je i nestandardna upotreba imenice *kadar* (najčešće u obliku množine: *kadrovi*) umjesto drugih, preciznijih izraza (*radnici, stručnjaci, rukovodioci, aktivisti, drugovi, borci, ljudi, pojedinci*), posebno uz kvantifikaciju (»17 visokoobrazovnih kadrova«, »7.000 političkih kadrova« i sl.).